

kularistní, drobný, citový, agilní a percepční. Nebude mohutně emoční, deduktivní, dynamický a centrální. Bude to práce převahou pohyblivá, snadná a fragmentární. Práce, která by ostatně právě touto roztržitou a jako přelévanou a širokou pohyblivostí mohla objeviti duši svého autora v prismatické bohatých a subtilních nuancích, kdyby tato duše ve svém obsahu měla adekvátní a komplementárně shodné hodnoty *materiální*: kdyby byla *sensitivní*¹ bohatá, podrobná, stále probuzená, nová a ohebná. Slovem: kdyby měla analytickou a originální grácii Heina nebo Goncourtů, abych jmenoval ideální typy tohoto uměleckého modu. Ale to právě schází v našem případě. Proto zůstávají také tyto práce suché, chudé, průhledné, přístupné a žurnalistní.

1 - Tento analytický a psychologický zájem mají zejména některé delikátní pologeny p. Ant. Sovy, které ostatně tvoří menší a nepatrnější část jeho personálního a uměleckého díla.

Alfred Tennyson

Alfred Tennyson, „stařec obtížený věkem a počtami“ — dnes položený již pod kamenem Westminsteru — je nejpopulárnější básník anglický. Nejpopulárnější, rozumím nejčtenější a nejmilovanější. Obec jeho je nejširší a nejrozmanitější — sebraná ze všech kruhů národní společnosti anglické — složená ze všech temperamentů — rozdělená mezi nejrůznější psychické vlohy, snahy, zájmy. Čtenáři a věřící (v Anglii zvláště a nám nezvykle intenzivně spadají tyto dva pojmy nejčastěji v jediný a identický) ostatních velikých básníků: Shelleyho, Rossettiho, Keatse, Browninga, Swinburna, Morrisa jsou naopak daleko více stejnorodí a podobní si navzájem, daleko užší také, nečetnější a méně, rozlití vrstvami a třídami nekonečného sociálního řebříku.

Mají však, zdá se mi, církve těchto básníků, strannější a nepatrnější — jednu velikou přednost před širokou katedrálou Tennysonovou: pevnost, vášnivost, nadšení — jistou hlubší, nebo každým způsobem prudší víru. Ne že by Tennyson nebyl milován. To tím nechci říci. Ale každým způsobem je více *chutnán* a *oblíben* než milován. Je to zcela přirozené, že tato sympatie populární a objemná ztrácí na vroucnosti a vášni, co nabývá na šíře. Kdežto básníci, jejichž jména napsal jsem několik řádků výše, jsou svým čtenářům více než pouhými umělci, než pouhými básníky, více i než geniálními diletanty nebo vysokými polyhistory — intimními vládci a králi, hotovými knížaty nitra a svědomí: — zůstává Tennyson pořád jen básníkem obdivovaným, čteným a chutnaným, umělcem, kterého oceňuje čtenář snad více než všechny jiné, ale který přece nevidí v něm klíč k vlastní-

mu, nejspodnějšímu svému nitru, k poslední bráně svého duševního problému. Kult Tennysonův — jakkoli skutečný a pevně a vnitřně v anglickém národě chycený — je v podstatě přece jen kult umělce a básníka, kult, řekl bych, *lekturní a literární*, — není to však ten kult přímo náboženský a neomezeně oddaný, kult duše a svědomí, kult přímo adorativní, jehož předmětem jsou u svých vyvolených (je pravda, že dost nečetných) Shelley nebo Browning.

Konstatovaný fakt popularity Tennysonovy — popularity široké vrstvami i trvalé časem — žádá výkladu. A nejen toho: klade se hned velice těsně vedle tohoto faktu otázka *národnosti* poesie Tennysonovy. Zodpovím nejprve část prvou. Odkud tato *široká* obliba Tennysonova? Obliba, která drží pod svými čarovným prutem moderního silně instruovaného anglického psychologa jako usedlého a solidního gentlemana, praktického a podnikavého, který čte poesii jen v neděli. Jak vysvětliti si fakt, že Tennyson je meditován upřímně a horlivě básnickými a literárními separatisty, a zároveň že jeho díla vadnou vedle Miliona a Shakespeara v rodinných bibliotékách, které v Anglii jsou nezbytnou částí meublovaného pokoje? Fakt ten má svůj klíč v *samé poesii* Tennysonově. Není poesie širší a obsáhlejší, bohatší genry a formami, city a inspiracemi, sužety a aspiracemi. Vedle poesii archeologických nebo prostě pitoreskních a deskriptivních najdete básně moralistní nebo epické a časové, meditativné nebo psychologické. Vedle středověku renaissanci a modernost. Vedle politiky a sociologie l'art pour l'art a popisy visí technických nebo fantastních a kombinovaných. To je širka jediná a nevystižená ve svojí proměnnosti a rozmanitosti. Vezměte nejširšího z moderních poetů. Shelleyho, a uznáte, že je úzkým proti Tennysonovi, úzkým hlavně proto, že všecko, co nazíral, nazíral pod jediným úhlem a skoro výlučným úhlem: pod úhlem spirituelné vise a abstrahující symbolisace. Jinak Tennyson. Srovnajte třeba „Sira Galahada“ a „Královské idyly“ s „Dorou“ a „Enochem Ardenem“ nebo s druhé strany „Doru“ a „Enocha Ardena“ s oběma „Locksley Hall“ a „In Memoriam“ anebo konečně tyto obě poslední s některými básněmi hlavně z prvních knih (třeba s „Palácem umění“) — a na prvý pohled nepoznáváte, že tyto

kusy mohly vytéci z jedné mysli a z jedné duše. Je třeba teprve delší, trpělivé a obratně pitvající analyzy psychologické, aby ukázala to jediné a spojené dno duševní, z něhož se zvedly a odstínily tak různé city, vise a formy.

Přijměme nejprve tento zřejmý a holý fakt rozdělené a rozčleněné rozmanitosti poesie Tennysonovy bez skrytého výkladu psychického — jako patrný a na prvý pohled postřehovaný a překvapující fakt. Jím vykládá se úplně jeho popularnost. Je jedna z nejhrubších a u nás nejčastějších chyb, že myslíme si posud určitou společnost národní jako *stejnorodou* hmotu určitě a jednotně klasifikovanou ve svých duševních chutích, vlohách, útvarech. Nic není falešnější a nesprávnější dle názorů dnešní psychologie a sociologie. Společnost civilisovaná je naopak rozlišená a rozčleněná s největší rozděleností tělesných i duševních struktur. A čím pokročilejší, mohutnější, jemnější kultura, tím větší je tato *diferenciace*. Národ jeví se nám tím rozdělený ve množství větších menších více méně přesných a jednotných *kruhů*, jež tvoří (velmi měkké a rozdrobené ostatek) celky v celku národním, který je takto tedy jen slovný a formový pojem, pohodlné schema. Není jinak ani v Anglii, která ostatně svojí odděleností politickou i zeměpisnou zůstala déle a intenzivněji *stejnorodou*, než rasy, národy a kmeny slaběji ohraničené a spolu splývající pevniny. Této psychické rozdělenosti a individuovanosti vyhověla právě obdivuhodně poesie Tennysonova. V postupném rozvoji svém, v jakém probíral a vyčerpával tuto celou a bohatou, zde povrchně nastíněnou klaviaturu svojí poesie, rostla jeho obec, sbíraná a řaděná z temperamentův odlišných a nesouvislých — obec, patříme-li na ni jako celek, bez principu *stejnorodé* jednotnosti a pevně a určitě tažených čar demarkačních — obec, která ospravedlňuje (přes všechny námítky, které hned formují) Tainův klasifikační kalkul, kritickou jeho pointu „básníka diletantního“, pod níž chce v posledním svazku „Dějiny anglické literatury“ zahrnouti Tennysona.

Obec široká! Jsou v ní estéti získaní jeho hladkou a melodickou pitoreskností, grácií sujetů křehkých a vzácných, čistě uměleckých nebo intimních. Jsou v ní positivisté a realisté chycení malbami scén rodinných a pevnými liniemi anglosaských charakterů, obětujících se v hrdém a vysokém stoicismu jako známý i našemu čtenářstvu Enoch Arden, typ průměrné anglické psychologie a ethiky národní. Jsou v ní psychologové a moralisté, kteří čtou a citují pozorování, meditace, sentence cyklu „In Memoriam“, kteří jimi prokládají své traktáty a brožury, své vědecké práce¹ i politické pamflety. Jsou v ní mystikové mravní i sociální. Jsou v ní prostí patrioti i složití a diletantní kosmopoliti. „A všichni budou nasyceni“. Každý je připoután určitými pracemi, určitými stranami tohoto kouzelně hladkého a čistého, ale také kouzelně mnohohranného krystalu, kterým láme se plamen Tennysonových emocí. Ale pochybuji, že najdou se lidé, kteří by dílo toto chutnali *stejně a srovnale* ve všech jeho stranách a hlatích, úhlech a barvách. A kdyby i byli, nebudou to *karaktery typy*, z nichž se dá usuzovati na národní konstituci, nýbrž historičti a širocí, silně amorfní a labužničtí diletanti.

Tím stojíme u druhé části otázky: Tennyson je zajisté *populární* — ale je také *národní*? Otázka, která se zdá paradoxní, která však dovede uhájiti při hlubší analýze i svoji oprávněnost, která dovede tuto hlubší a tvrdší analýzu po případě odměniti — tím, že vrhne trochu světla v nejasně kladený problém „národnosti“.

Sujety Tennysonovy ze značné části nejsou čerpány z jeho „prostředí“ — z prostředí vrstevnického a národního. „Královské idylly“ jsou poetickou restaurací doby feudální svým smyslem sociálním, keltické

1 - Fakt, kterého si zajisté všimnul každý, kdo měl příležitost projít třeba zběžně několik učebnic anglické psychologie. Tím nemíním ovšem v ničem bagatelisovati vysokou meditativnou krásu tohoto cyklu, tak těžkého a sladkého zároveň jako některé dialogy Platonovy.

svým smyslem národním, *mystické* svým smyslem psychologickým, *alegorické symbolické* svým smyslem uměleckým. Féerie delikátní, ne sice bez vysokého smyslu vnitřního a mravního, ale bez ethiky spekulativné a analysující, za jakou se pokládá obecně mravný smysl germánský, nebo praktické a činné, jak se taxuje smysl anglický — nýbrž meditativné a extatické, jakou je mystika románsky-keltická a středověká v jedné periodě svoji evoluce. A tato féerie je položena a zpracována hlavně po stránce pitoreskní a malebné, objektivné a legendární! Myslím, že dá se dosti těžko mysliti sujet a poetický i praktický smysl z něho vytěžený, který by byl kontradiktnější tomu, co obyčejně bere se za pevný model moderního anglického charakteru. Ale analyzujme dál. V díle Tennysonově najdete serii prostých scén romaneskních a měkkých, balad a motivů mythologických vedle orientálních a čistých romancí nebo legend. Ty, které postrádají všeho smyslu vnitřního a moralistního, kultu psychického, který se pokládá všeobecně za moderní estetický typ anglický — ale za to obrací zájem k měkkému a formově sensitivnímu nebo prostě ke kuriosnímu a exotickému. — Pozorujte vedle toho, že Tennyson snad nejméně vyhovuje i tomu běžnému schématu anglické estetické tradice a poetické faktury, která záleží v prudké abrupčnosti, v jisté tvrdosti a vtíravé, skoro vášnivě neurvalé a divoce svěží nepravidelnosti a „formální nedokonalosti“, jak by se vyjádřil abstraktní estetik francouzského klasicismu. Anglická poesie v dílech, která se považují za národní a i formově vyslovující názory a postřehy rasy, je těžká, málo světlá, málo členěná a průhledná. U Tennysona je tomu jinak. Jeho forma je dokonalá a harmonická, pravidelná a klidně skandovaná. Je slovem nejen rytmická, ale i melodická a to *sensitivně a formově* melodická. Má jisté vlastnosti, které se pokládají za konstitutivné a charakterní pro poesie a literatury latinské a románské. (Je pravda ovšem, že pro tuto srovnalou pravidelnost a melodickou typičnost ztrácí často na *emoci*, kterou stojí hluboko pod P. B. Shelleyem. Z vrstevníků jediný *Swinburne* předčil jeho způsob šířkou a plností svojí fráze.)

To všecko jsou, jak ukázáno, znaky, které stojí přímo proti ustálenému typu anglicky národnímu. Je pravda, že vedle této části jeho

díla, odchylné od obecného národního schematu, existuje druhá půle, jejíž analysa ukazuje shodnost s pojetími anglickému duchu vlastními. Jsou to kromě básní a scén života rodinného, kromě dramati intimních tóny psychologické a moralistní, meditace metafysické i náboženské, apostrofy dějinné a vlastenecké. V básni „Princezně“ řeší pod alegorickou fabulí a férickou dekorací otázku emancipace žen. Obě „Locksley Hall“ jsou jistým druhem revue, jistým přehledem a odhadem současné národní kultury, vědy, náboženství, běžných idejí a hotových faktů. V obou vysloveny s vyššího a poetického stanoviska politické bilance vrstevnického a národního kapitálu duševního. První znázorňuje světovou visí v pojetí romantickém, idealistním a metafysickým, s celou vysokou nadějí v budoucnost vědy a lidstva, tak jak ji cítil a představoval spiritualismus filosofický i politický v letech třicátých a čtyřicátých. Druhá celý neklid a smutek, zklamání těchto nadějí kladených v budoucnost, jaké cítí v dnešních dnech staří spiritualisté a filantropové: bázeň před sociálním, vědeckým, uměleckým, politickým „positivismem“ — před suchou a studenou, nahou a matematicky určitou, střízlivou, nepoetickou a ilusí prostou skutečností — realitou. „In Memoriam“ je do jisté míry manuel metafysický a ethický. Bylo by citovati jiné ještě kusy — dobrá snad půle jeho díla, která je chycena, zdá se nám, v samé krvi anglického obecenstva. Ale vedle této části ukazuje dílo jeho i tvář dříve skizzovanou — málo přístupnou, málo tradiční, za to více diletantní, kuriosní, kosmopolitní nebo prostě alegorickou a mythickou. A přece i tato část našla v Anglii své čtenáře, své obdivovatele, a (pokud můžeme dnes usuzovati) alespoň stejně četné a oddané jako tóny domácí a známé. Odkud tento fakt? Nedá se vyložiti než národní psychologii, *rozděleností a odlišeností* národní Psychy. Hnutí praerafaelitní a estetické, jehož je Tennyson v některých směrech a některých básních předchůdcem, najde svoje obecenstvo také, ač je původem mystické a latinské. Jedna z neangličtějších duší, básnička Elisabeth Barrett-Browningová, básnička v charakterističtější části svého díla podstatně socialistní, odsoudí „Královské idyly“ jako práci prostě kuriosní a neužitečnou, bez smyslu pro potřeby přítomné a národní, — a obecenstvo,

anglické obecenstvo je aplauduje a více: čte, chutná, rozumí jim a oceňuje je. To je fakt svrchovaně zajímavý. Ukazuje, že není jednoty a stejnorodosti v mase národního citu a národní chuti, národního pojmání a pochopení. Je nutno z toho usuzovati na rozdělenost a měnnost, evolutivnost chuti a smyslů, vkusův a zájmů jisté sociální masy. Jest ovšem pravda, že odhad „Královských idyl“ jako prosté dekorace a poetických nebo operních scén, jaký podala Barrett-Browningová, není správný, poněvadž nechápe alegorický jejich základ, jejich mysticismus a čistotu mravní; — ale zůstává přes to charakteristický jako doklad prehavosti a subtilnosti té mlhavé a nedostupné abstrakce, které se říká „národnost“ a kterou se u nás rádo točí v nevědomé a nesmyslné nechápvosti jako železným kopím.

Zůstává jasno, že odhady a apriorní úsudky o národní (zvláště jednotné a neměnné národní) povaze jsou falešné a nesprávné. Že jen empirie, hotová zkušenost může rozhodovati v těchto nesnadných otázkách. A to empirie trpělivá, široká a všestranná, poněvadž zásoba národního ducha, bohatost jeho obsahu je různá a rozdělená a stále podrobená *změně, rozvoji, pokroku*. Tuto thesi demonstruje s dostatečnou určitostí právě jistá část díla Tennysonova, jejíž vlastnosti a znaky jsem zde podrobněji analysoval. Ač nebyla „národní“ v době, kdy byla autorem pojata a stvořena, kdy naopak ležela přímo proti *posavadním*, historickým a konvenčním útvarům a názorům, — stala se národní, jest národní dnes, poněvadž je přijatá a čtená obecenstvem, chutnaná a zpracovaná v tisících mozkův a v tisících opakovaných citech a dojmech.

Tato široká a na prvý pohled jako rozdělená mnohostrannost poesie Tennysonovy nezbavuje nás nijak úkolu pátrati po *základním a souvislém* duševním dně, z něhož tyto různé tóny se zdvihají, odstiňují a nuancují. Naopak, moderní psychologie, která nezná žádných rozdělených mezer a polí v duševním životě, žádných příhrad a různých „schopností“, — přímo a kategoricky klade estetické analýse tento cíl. Hlubší rozbor jeho psychologie, odvozené z knih a poetic-

kých činů, jako dokonalejší poznání Tennysonova života soukromého — jeho psychologie biografní — ukazují zřejmě, že duševní ráz jeho ve vlastní své esenci nese patrnou známku organismu měkkého a povolného, rozkošnického a snadně zvlučného, málo intenzivního, bez lásky názorů a směrů *určitých, příkrých, pevných zavřených*, bez přímého a prudkého oddání se spekulaci určité, exaktné a reálné. Jeho zájem rozumový byl mírněn a ničen jeho sladkou a něžnou sensitivitou, zakalen harmonickou *melancholií*, která proniká celou jeho prací, citem, percepcí, rozumováním a v které se resumuje dobře charakter i jeho uměleckých emocí. Tennyson skutečně, jak nám ukazují data jeho přátel i vyznání jeho veršů, nenávidí určitý a příkrý světový názor realismu vědeckého, — on zůstává stále metafysik a spiritualista. Realismus a naturalismus v umění jsou mu nesnesitelné. I v těch kusech, které se dají taxovati jako anglické a vrstevnické, kde ideál sociální a psychický je čerpán ze současné společnosti a národního prostředí (v „Enoch Ardenovi“ a „Doře“ na př.), jsou to vždycky duševní i mravní situace *vybrané, zlepšené, idealisované, zavírající ideje* a ne pocity a instinkty, které nám zpodobuje. Jeho činnost ideační a spekulativná není ani prudká a nová, ani určitá, pevně vyslovená a precísní nebo typická. Jako básník reflektivní je tradiční a konvenční. Ve spekulaci metafysické je to jediný originelnější koncept pantheismu,¹ který přejímá s bázní a úzkostlivostí a s nejasným kompromisem personálního božství, v něž věří a jemuž podrobuje přírodu i vesmír — koncept ostatně totožný skoro s metafysickým názorem jeho předchůdce v laureatu Williama Wordsworthe.

Tato všechna fakta osvětlují a vykládají nyní určitě měkkou a povolnou, vším zaujatou, spirituální a málo určitou a pevnou poesii Tennysonovu. Byl sám člověk měkký a sensitivní, zaujatý kouzlem emocí graciálních a harmonických, nepřítel určitých a nahých, tvrdých a jednotných názorů vědeckých i citových. Ostatně nedá se popírati, že právě toto pojetí funkce poetické není vlastní anglickému světu čtenářskému. Je známo, že pozitivní určitost a brutální, až skoro me-

1 - Srovnej třeba známou báseň Higher Pantheism.

chanický typismus některých formací realismu evropského nedošel a nedojde nikdy přijetí a souhlasu na anglickém ostrově. Z filosofů má zejména naturalismu a realismu přímo odporující názor estetický jeden z největších anglických psychologů *Bain*, který je zajisté inkarnací typického vědeckého skotského národního ducha. Názor, který je běžný a nepopíraný v nejširší mase anglické a který byl i citěný a více i realizovaný Tennysonem v celé jeho umělecké kariéře. Názor, který vykládá v definitivní linii jeho poetický i lidský, umělecký i sociální charakter. Názor, který určuje umění, jak praví *Bain* ve svém díle *The Emotions and the Will*, jediný cíl: působiti člověku *rozkoš*, „rozmnožiti sumu jeho štěstí“. První účel je tedy dle toho, aby umění uspokojilo *vkus*. Kriteriem umělce je cit, jeho cílem *delikátní rozkoš*. Nelze přijati, praví *Bain*, mínění těch, kteří chtějí v přírodě viděti kriterion umění a v pravdě — v realitě — jeho cíl. Vzpomeňte kromě toho, že *Bain* jest ochotný uznati na místě krásy jediné, abstraktního a jednotného jejího typu, několik *krás* různých a odlišných — a vysvětlíte tím snadno Tennysonovu poesii, která skutečně je rozdělena v mnoho genrů skoro protilehlých a dle vulgárního názoru nesrovnatelných. Při bližší analýze však najde se snadno jejich společná marka: harmonie (taktéž ve shodě s estetickými teoriemi *Bainovými*) — a společný druh, společná třída a škála emocí: gracie a něha, měkkost a melancholie, které klade *Bain* v citovaném díle (II. kap.) do čtvrté, tuším, třídy, do níž v zevrubnější deskripci zavírá všechny afekce dojmů shovívavých, vděčnosti, loyálnosti, liberálnosti, lásky, milosrdenství, zbožnění a úcty. To je také určitější a přesnější obmezení toho psychologického území, kde byl Alfred Tennyson jediným knížetem bez souperě.

Nakonec chci se dotknouti otázky, o kterou se dosti horlivě přela Anglie i pevnina, pokud se zajímá o anglickou poesii. Míním klasifikační otázku genia Tennysonova. Jak známo jsou tři běžná mínění v tomto směru: jedni kladou Tennysona za typ čistě *romantický*, jiní za *klasiku*, třetí konečně jsou nakloněni s *Tainem* uznávati v něm du-

cha *diletantního* a širokého. Nepřikládám sice těmto thesím zvláštní váhu, poněvadž jsou dosti vágní, bez pozitivní a technické analýsy jeho díla. Ale zajímám se zde o ně proto, že dovedou podepřítí neb objasnit zvláštní a podrobnější analýsu v předešlých odstavcích podniknutou.

Obracím se nejprve k mínění a definitivní pointě Tainově. Je jisto, že jedna část díla Tennysonova, mnohost a bohatost genrův a typů, ne celost sociální znamenitě podporují tuto hypotézu. Ale musí se přiznati zase v díle jeho jistým stranám pevnější a jednotnější linie (předem silný smysl spirituální a mravný i v čistých hásních historických, legendárních neb archeologických jako jsou předem Královské idyly), jistá vnitřní a hotová plánovitost, spirituální centralita, která vyvrací marku diletantismu, pokud se jím nemá rozuměti snadná, rozlitá a komprehensivná dispozice duševní, nýbrž znak nebo spíše vada charakteru — slovem pojem *ethický*. Ve smyslu ryze technickém, čistě psychologickém je etiketa tato průměrně správná — kryje dosti určitě Tennysonův základ a dno psychické. Pojímá-li se však a vykládá-li se (jako se skutečně stalo) na jeho konstituci mravní, je nereálná a bezdůvodná.

Se stejného, t. j. psychologického pojmání vycházejí ti, kdo zahrnují dílo Tennysonova predikátem „romantického“. Zdůvodňuje to předem jeho bohatý a se slabou určitostí tekoucí *cit*, pohyblivý a zvlněný, měkký a graciósní, ztopený ve snu ať intimním, humanitárním, filosofickém, vědeckém nebo sociálním — ten cit, který — jak známo — dá se dobře pokládati za význačný a základný prvek v duševní konstrukci romantismu. Ale ani toto pojetí není přesné a všestranné, neodpovídá všem stranám, cílům, reliefům, stínům jeho díla. Je tu předem sestředěná meditativnost, aspirace mravní a metafysické, vise psychologické — které prolamují toto schema ryze citové. (Poněvadž cit, jak známo, je jedním z „nejmyslnějších“ prvků duševního světa. Poněvadž romantismus důsledně lze pokládati s hledišť psychologického za kult těla a hmotného světa vůbec, jak učinil již, třeba ne dost analyticky dosud, Lazarus v jedné studii svého Duševního života.) Jsou tu nadto snahy čistého idealismu, t. j. výběru vedeného pevný-

mi principy — osvobozeného a odloučeného skoro naprosto od hmotného, dojmového, neuvědomělého a pudového — pokusy založiti umělecký názor na jistých *pravdách*, třeba apriorních a absolutních. Tyto poslední termíny tvoří však právě základní linie *klasicismu*. To jest toho směru, který činností předem rozumovou vystihuje bytosti jediné — karaktery — bytosti zlepšené, vybrané z masy, která se zanedbává a potlačuje jako fenomen reálný ve prospěch fenomena absolutního. Toho směru, který má o světě a lidstvu názor podstatně optimistní, klidný, jasný, harmonický, názor aristokratický, individualistní a selektivní. Není třeba dokazovati, jak toto pojetí — pojetí idealistní a klasické — je vlastní Tennysonovi a jak úsilně jest v jeho poesii realizováno.

Jak viděti, nekryje žádné z těchto schemat o *sobě* smysl díla Tennysonova. Teprve *kombinací* jich, jejich vzájemným doplněním vystihne se a vyčerpá jeho charakter. Je to tím, že Tennyson inkarnuje v sobě *přechod a rozdělenost*, skutečný přerod, jeho nehotový smísený a zvolna postupující proces — rozvoj z názorův a kultur antických v kultury a pojetí moderná a současná. Tím vším vystihuje Tennyson dobře, shoduje se, jde současně a v *průměrné* čáře s největší poměrně masou anglického národa, jak byl konstituován v době jeho básnické dráhy. Proto také zobrazuje tuto širokou a na pohled málo určitou, přesnou, jednotvárnou a typickou společnost. Proto naopak zase společnost chutná jeho dílo, poznává v něm svůj obraz *virtuelný* a *dynamický*, ideální stopu svých aspirací. Odtud vzácné sociální postavení Tennysonovo. Jeho vysoký odhad, krásná cena ve společnosti. Odtud nesčetná vydání jeho děl. Odtud laureát roku 1850, odtud titul lorda roku 1884. Je to genius harmonický a populární. Populární v ryzím, vysokém a čistém smyslu, jaký se v Čechách nenaučíme snad ani nikdy chutnat a chápat.